

Prostitutka, komedijantka

Tracy Quan: How can prostitutes have a meaningful relationship with feminists?

Camille Paglia: Any attempt to make prostitution somehow reconcilable with the recent phase of feminism is a dead end. Prostitution is a pagan form and current feminism is a puritanical Protestant form.

Intervju "The Prostitute, the Comedian – and Me", Š 1995 Urban Desires

Camille Paglia je razlika med biti priljubljen in biti znan.

Je namreč zelo znana.

Najbolj je znana po tem, da se je vtaknila v feminizem kot gibanje in feminizem kot teorijo in skušala sesuti zlasti radikalni feministični tok s trditvami, ki pome-nijo posmehljivo zavračanje razlikovanja med spolom (gender) in spolnostjo (sex).

Znana je tudi po tem, da se je uprla ameriškemu izidu feminističnih in drugih manjšinskih bojev za priznanje in spoštovanje lastne identitete – politični korektnosti. Oblike politične korektnosti, ki terja, da se obnašaš do Drugega in drugačnega tako korektno, kot da ne bi bila Drugi in drugačen, je označila za cenzuro in pritisk povsem iste vrste, kot je bil tisti, zoper katerega so se manjšinci sprva uprli.

Znana pa je tudi po tem, da sicer sama v akademski službi neizprosno kritizira univerzitetne navade in razvade, od tiste, s katero so čez noč feministični oddelki in feministične študije postale preprosto obveznost za vse univerze, ki kaj dajo nase, pa če se izvajajo na kakršnikoli znanstveni ravni, ali pa kar tako, zaradi kompenzacije za predhodno stoletno zatiranje – pa do tiste, ki se zgraža nad javnim medijskim in zvezdniškim nastopanjem intelektualcev, češ modri delajo v samoti ob sveči, ne pa pred očmi občinstva, fotoaparata in televizijske kamere, kar kot očitek seveda pogosto leti prav nanjo. Paglia je intelektuala, ki ljubi reflektorje in medije, in feministka, ki neznosno, tako rekoč namenoma "po žensko" rada opravlja druge, ne da bi se pri tem skrivala za visokoteoretičnimi frazami.

Kajti čeprav so jo prav njene nasprotnice in nasprotniki naredili slavno, ji od vseh očitkov najteže oprostijo to, da lebdi na valovih lastnega imena, ki so ji ga pomagali narediti, in da v tej slavi, ki jo je naredila za kriterij, celo vidno uživa.

Knjiga, s katero se je proslavila, *Sexual Personae*, sodi tudi na moje strokovno področje, na kar kaže tudi njen podnaslov “Umetnost in dekadenca od Nefretete do Emily Dickinson”. Seveda je ni naredila velike estetska snov, ki jo je obdelala, ampak trdi **asocialni naturalizem**, ki ga je v tem delu vzela za osnovno idejo. Na začetku je bila narava, pravi, in ta ostaja v ozadju naših zamisli o Bogu in božanskem tudi največji moralni problem. Ne da se razumeti ne spola ne spolnosti, če ne razčistimo svojega razmerja z naravo, kajti seks je naraven – “Sex is the natural in man.”¹ Da je v knjigi, ki je izšla leta 1990, že takoj na začetku zastavila način mišljenja, tako nasproten poststrukturalističnim “reprezentacijam”, ki so vse do konca utopljene v kulturi in jim ne ustreza več nikakršen realno obstoječi referent, je lahko še za ene sprejemljivo in za druge razumljivo – pač navaden konservativizem, ki bi rad imel pod nogami kaj trdnejšega od čistih konstrukcij kulture in se zato zateka v presežene poglede, kakršen je ta, da narava “obstaja” neodvisno od kulture. Tisto, kar je dodatno in presežno presenetljivo, je prav stavek, ki sem ga navedel v angleščini, v katerem je trditev, da je seks nekaj naravnega, povezana s predmetom te trditve: “man”. Angleščina ima težavo, pa magari tudi prednost, da v nasprotju s slovenščino nima poleg izraza za moškega in žensko še tretjega, ki bi pomenil abstraktnega brezspolnega človeka, in s tem prikrival, da je ta abstraktni človek, po čigar merilu so narejene vse ustanove sodobne političnosti, kulture in ekonomije, seveda moškega spola. V angleščini se ta moškost abstraktnega človeka jasno vidi, saj se tako za moškega kot za človeka uporablja isti izraz – “man”. V feminističnem pisanju je postal izraz “man” kot oznaka prav zato prepovedan, razen v neposredni zvezi z moškim spolom. Že pri tem prvem odstavku svoje debele knjige se je poigrala s prevladujočimi trendi v feministični teoriji tako, da nam ponuja igro med “man” kot oznako za abstraktnega človeka, kakršen nastopa v vsem novoveškem humanizmu kot moško dominantni kulturi, in “man” kot oznako za moški spol v feminizmu, ki mu določa mesto gospodarja tiste spolnosti, ki je za ženske poniževalna, gospodovalna in brez avtentično feminine užitka. Seks je nekaj naravnega, dragi kritiki in kritičarke kulturnih reprezentacij, iluzij in simulakrov, trdi Paglia. Odločite se, ali je naraven tudi za vas, drage feministke, ali je naraven samo za moške, medtem ko smo ženske v seksu nenaravne in zgolj izvajamo eno od spolnih vlog. Kajti Camilli se zdi, da je radikalni feminizem vsaj po odnosu do seksanja le ena od sodobnih različic puritanskega zmrdovanja nad čutnostjo in vsem naravnim.

¹ Camille Paglia, *Sexual Personae*, Penguin Books, London 1992 (prva izdaja Yale University 1990), str. 1.

Njena razmišljanja v tej knjigi, pa tudi v kasnejših, bi si upal reči, niso vedno znanstveno najbolj prepričljiva, saj imamo pogosto občutek, da snov prilagaja svojim pogledom, izpušča, kar ji ne pride prav v izpeljavi teze, in preskakuje, kadar nečesa ne more vključiti. Ta vtis postmodernistične brkljarije, kjer se dobra zgodba meša z znanstvenim traktatom, poljubno blesteči esejem pa s teoretsko nabrekli težajenjem, seveda ni njena posebnost. Njena posebnost je, da ob še tako neprizanesljivi znanstveni kritiki od njenega besedila še vedno ostane nekaj, kar blesti in zasenči akademski kriticizem, feministične napade ali populistične očitke. Ta posebnost je natančno v tem, da je neskončno zoprna, da je v vseh zgodbah prava *bitch*, kar ni hudičevka, ampak nasprotje tistega padlega angela, ki je nagovoril Evo, da zapelje Adama v greh. *Bitch* je oseba, ki ve, da je bil Adam že ves čas s hudičem zmenjen, da stvar tako izpeljeta, ker je sicer hotel užiti prepovedan sad, le božjo jezo je hotel preusmeriti drugam; in pove v isti sapi, da je bila tudi Eva željna prepovedanega spoznanja, pa je sama hotela krivdo prav tako zvrniti na Adama, češ kaj mi pa Bog more, saj nisem za nič odgovorna, če je pa samo moškemu naklonil svobodno voljo; in da je končno tudi hudič le ena od podob Boga, ki ni mogel drugače zgodovine spraviti v tek, kot da je pognal Adama in Evo iz raja, kjer nista mogla grešiti, a je za to potreboval dober izgovor, ki bi kljub njegovemu dokazovanju, da je absolutno dober, zadoščal za izgon.

S svojo teoretsko držo je Camille Paglia sicer *bitch*, kar je vsekakor določen presežek nad običajnim pojmovanjem vloge intelektualnega dela, ki naj bi vnašalo negativno dialektiko v navidez na gladko delujoče formule – toda prav s tem izpolnjuje v ameriških okoliščinah dvojno teoretsko funkcijo. Njena drža iritira, ker z asocialnim naturalizmom izpodkopava redukcijo vseh razsežnosti človeškega bivanja na zgolj kulturno in ker izpostavlja tradicionalno levičarstvo upravičenemu posmehu.

1. SPOLNOST IN SPOL

O razmerju med spolnostjo in spolom (*sex and gender*) seveda ne bomo našli enotnega feminističnega pogleda, vendar bomo povečini naleteli na tako vzpostavitev razmerja, ki bo bodisi sprejela ločevanje med “naravnim” in “socialnim” in preselila poudarek proučevanja na socialno plat (narejena, ne narojena socialna spolna vloga ženske) bodisi bo celo sámo razlikovanje med naravo in kulturo videla zgolj kot določeno kulturno potezo – saj je konec koncev tudi “narava” samo kulturna konvencija. V zborniku “Feminism/Postmodernism”, ki je izšel istega leta kot *Sexual Personae*, piše Jane Flax o različnih teorijah spola – transformacijske, socialistično feministične, francoske feministične in postmoderne. Transformacijske govore o tem, da sistemi spolnih vlog nastajajo tako, da se izvorno biološka spolnost

socialno transformira v spol kot družbeno vlogo ženske. Socialistične poudarjajo produkcijska razmerja nasploh in seksualno delitev dela posebej. Francoske feministične teorije dajejo v ospredje jezik, označevalne verige, znake in simbole, ki konstruirajo spol v njegovi vlogi. Pod postmodernimi pristopi ima v mislih navezovanje na Foucaulta – vloga režimov gospodstva in moči. Slednje tudi najbolj sprejema kot lasten pogled, medtem ko prve tri vrste pogledov na razmerje med spolnostjo in spolom kritično osvetli. Vendar je vsem tem različnim pogledom skupno, da potrebujejo delitev na biološko spolnost in socialni spol, medtem ko feministično postmoderno stališče presega to delitev tako, da samo delitev uvidi kot – socialno kulturno konvencijo. “Pomembna ovira dojemljanju spolnih razmerij je bila težava pri razumevanju razmerja med spolom (*gender*) in spolnostjo (*sex*). V tem kontekstu *sex* pomeni anatomske razlike med moškim in ženskim. Zgodovinsko (vsaj od Aristotela naprej) so bile te anatomske razlike pripisane razredom naravnih dejstev ali biologiji. Temu ustrezno je bila biologija izenačena z nečim pred- ali nesocialnim. Spolna razmerja so bila konceptualizirana tako, kot da bi jih vzpostavljali dve različni oznaki ali različna tipa obstoja – moški in ženska. Ker sta moški in ženska videti kot nasprotji ali fundamentalno različna tipa bivanja, spol ne more biti nekaj relacijskega. Če je spol nekaj tako naravnega in nam lastnega kot genitalije, s katerimi smo se rodili, je posledično seveda neumno (ali celo boleče) poskušati bodisi spremeniti spolno ureditev ali ne računati z njo kot omejitve človeških dejavnosti.”² Poglavitna usmeritev in tudi naloga feminističnih teorij je bila denaturalizacija spola, saj je bila naturalizacija spola nepremakljiva ovira vsakršni emancipaciji – kar je po naravi urejeno drugače, se pač ne da in tudi ne sme spreminjati. In če obstaja kaj naravnega (na primer različni organi, udeleženi v spolnosti in reprodukciji), velja tudi, da se nasprotno kot pri tradicionalnem pojmovanju “naravne nujnosti” to naravno razkrije kot iz gospodstva v nujnost prevedeno socialno-kulturno razmerje. Narava torej ni nekaj pred- ali zunajdružbenega, ampak je proizvod družbene potrebe po prikazovanju določenih razmerij in vlog kot nujnih za ohranjanje reda in zakonitosti.

Camille Paglia je izrekla že veliko pikrih na račun drugih feministk, vendar je njena posebnost predvsem v tem, da brez omahovanja nenehno zagovarja pogled, ki preprečuje zvajanje naravnega na družbeno in kulturno. Vsa čast historičnim in sociološkim študijam spola, toda biologiji je treba prisoditi mesto, ki ji gre. To, čemur Jane Flax pravi postmoderna filozofija, imenuje Paglia neposredno – poststrukturalizem, in to foucaultovskega tipa, ki ločuje med vlažno organskim seksanjem in spolnostjo kot sistemom organizacije organskega seksanja. Pri slednjem gre seveda za gospodstvo, in radikalni “fukojevci” sploh zanikajo, da kakšno

² Jane Flax, “Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory”, v: *Feminism/Postmodernism* (ur. Linda J. Nicholson), Routledge, New York in London 1990, str. 49.

organsko seksanje sploh obstaja. Toda narava ni pasivna *tabula rasa*, po kateri piše historično-socialna čarobna kreda v svojih konvencionalnih jezikih. Sodobne teoretičarke spolnosti in spola prav nič ne vedo o spolnosti in spolu, zato pri njih ne bomo izvedeli ničesar znanstvenega s področja anatomije, fiziologije, endokrinologije ali biologije razvojnega nauka. In Paglia meni, da je odsotnost te naravne razsežnosti pomenljiv znak, da so vse “pankonvencijske” teorije gradovi v oblakih ali vsaj gradnja brez temeljev.

Za estetiko, ki ji seveda nikdar ni uspelo nehati biti *aisthesis*, je to protislovje med Paglio in drugimi teoretskimi feministkami, tako kot nasprotje med naravo in kulturo, nekaj *Unheimlich* domačnega.

2. TRADICIONALNO LEVIČARSTVO

V ameriških razsežnostih pomeni tradicionalno levičarstvo tisto smer, ki je bila spočeta v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in je v nasprotju s prvotnim proletarskim in komunističnim levičarstvom pridobila na ugledu in veljavi – vse do tega, da je William “Bill” Clinton v obeh uspešnih kampanjah za osvojitve predsedniškega mesta reprezentiral tudi generacijo šestdesetih in populistično predelano levičarstvo '68. Ker pa je medtem ta tip levičarstva zasedel pomembna mesta predvsem v akademski sferi in elitnem intelektualnem življenju, in brez velikih izgub preživel neokonzervativna osemdeseta leta, je postal merilo intelektualnega ravnanja in nosilec gramscijansko razumljene hegemonije v ameriški kulturi. In prav tej hegemoniji levičarstva se Camille Paglia vehementno postavlja po robu, zlasti tako, da kritizira njegovo nemočno akademskost (nekoč bi temu rekli “salonsko levičarstvo”) in manirizem nasprotovanja.

Akademskost tega levičarstva naj bi bila v njegovi politični in siceršnji nemoči, ki jo razrešuje s tem, da zaničuje političnost in se suvereno giblje le v – nesuverenih prostorih intelektualne trdnjave, zavarovane z amandmaji in civilnostjo. Manirizem nasprotovanja je v njegovi kulturi avantgardizma, ki sicer ne more več povedati, čigava prednja straža je, vendar vedno znova nasprotuje zaradi nasprotovanja samega vsemu, kar naj bi pripadalo tradiciji, ustaljenosti, starokopitnosti in množično sprejeti povprečnosti. Njena kritika “z desne” je torej zelo podobna Bourdieuevi kritiki “z leve”: gre za intelektualno elito, ki si je levičarstvo izbrala ali ohranila kot neproblematično in nikogar več vznemirjajočo držo *mainstream*. Tovrstno levičarstvo je namreč nenevarno, vendar deluje, kot da bi bilo nenehno kritično; nikogar ne vznemirja več, vendar nastopa, kot da bi bilo še vedno na barikadah proti velikanom, ki rastejo iz zemlje; govori avantgardno in šokantno, a prav zato, ker je tak način govora tako rekoč akademsko predpisan za pravilno vedenje in dobro oliko sodobnega intelektualca.

Njeno razmerje do tega nekdanj šokantnega in politično vznemirljivega toka, ki je z leti izgubil kakršnokoli prodornost in marginalnost, je razvidno tudi v umetnosti. Vedno je vzela v zaščito vse, kar je bilo tarča starokopitnih in oblastnih napadov (na primer Roberta Mapplethorpa leta 1991), vendar je vedno v isti sapi ožigosala marginalizem, alternativnost in avantgardnost kot prazno maniro, ki ji je že zdavnaj potekel rok trajanja. Dober primer za to je njen komentar razstave Sensation, ki je postala z gostovanjem v New Yorku še bolj sporna, kot je bila ob izvorni postavitvi v Londonu. Gre za mlade britanske umetnike, ki jih je Charles Saatchi zbral prav po kriteriju senzacije v hkratnem pomenu čutno nazornega šoka in cirkuško atraktivnega izziva javnosti. Tu gre za poigravanje s pornografijo, nasiljem, verskimi čustvi (še posebej katoliškimi), pojavljajo se razkosane živali v formalinu, trupla, z muhami pokrite kravje lobanje, kopulacije, slonji drek kot dodatek svetemu in podobno. Newyorški župan Giuliani je skušal razstavo v brooklynskem muzeju onemogočiti in preprečiti z vsemi oblastnimi sredstvi, od odvzema finančnih sredstev do zapiranja postaj podzemne železnice, s katerih naj bi senzacij žejne množice oblegale razstavo – in je izgubil na sodišču, ker je kršil svobodo izražanja. Camille Paglia je sredi še razgrete atmosfere oktobra 1999 zapisala: “Nasprotujem županu Giulianiju, ker je poljubno in nepotrebno razburjajoče uporabil mestno moč za ustrahovanje in nadlegovanje umetniške ustanove, toda ploskam stališču, ki si ga je izbral proti arogantnemu, pretenzionemu in parazitskemu umetniškemu establišmentu, ki se iz umetnosti dela norca in škodi njenemu ugledu v očeh nacije nasploh.”³ Ta napad na sodobno šokantno avantgardistično umetnost opremi z dvema utemeljitvama. Prva je, da je romantično obdobje subverzivnih gest minilo, druga pa, da je elitizem globoko ločil umetnost od potreb skupnosti. Zato so šokantna umetniška dejanja dvakrat škodljiva, saj vztrajajo v oporečniški drži, ki je premagana, saj je že zdavnaj postala prevladujoča in “klasična”, obenem pa rušijo prav tista tla, na katerih so sploh mogoča – potrebo sodobne skupnosti po umetnosti kot osmišljevalki sveta in povezovalki pretrganih niti dekonstruiranega sveta. Skratka: vedno si bom prizadevala za vašo pravico, da ugriznete občinstvo svojih nastopanj, vendar si jemljem pravico, da vas takoj ugriznem nazaj, ker vem, da so čeljusti, s katerimi napadate trdnjave konservativizma, že dolgo brez moči, in da trdnjave, ki jih napadate, niso nič drugega kot izmislek vaše domišljije, ki vsej dekonstrukciji navkljub potrebuje prav navidezne in zgolj skonstruirane nasprotnike.

Sodobna avantgardna umetnost, kakršno zbirajo in podpirajo juppijevski magnati, je torej prav tisto, kar je v širšem intelektualnem svetu akademsko levičarstvo: začimba za elito, ki gradi svoj vseobvladujoči oblastni položaj v

³ Besedilo je sicer izšlo kot njen običajni komentar, ki pride na dan vsako tretjo sredo v Salon Magazine (16. 10. 1999), zdaj pa ga najdemo tudi na medmrežju (www.salon.com/people/col/pag1).

intelektualnem ali umetniškem svetu na samopodobi kontraelite in kritične elite. Ta samopodoba pa je po mnenju Paglie le – samoprevara.

3. ZAKAJ PREVAJATI BESEDILA CAMILLE PAGLIA V SLOVENŠČINO?

Gotovo ne zato, ker bi bilo njeno nasprotovanje akademskemu hegemonističnemu levičarstvu in zmagovitemu radikalnemu feminizmu pri nas aktualno. Pri nas ni marginaliziran konservativizem in radikalni feminizem je še vedno tako marginaliziran, da si v Sloveniji razglasiti se za feministko tudi najboljše feministke pogosto niti ne drznejo. Levičarski akademski diskurz se pri nas ne začena hegemonistično, ampak opravičuje, češ saj vemo, da je levica propadla, ampak morda bi pa kljub temu še lahko kakšno rekli; in feministični diskurz se pri nas običajno začena prav tako opravičevalno, češ vem, da je feminizem pri nas na slabem glasu, ampak dovolite mi, da kot ženska spregovorim o teh vprašanjih. Stigmatizacija levičarstva in feminizma torej še vedno deluje in “biti v sredini” ni le politični, ampak tudi intelektualni ideal. Tudi javno in angažirano politično izrekanje intelektualcev ni posebej v čislih, saj prav univerzitetni in intelektualni svet prezira opredeljenost in slavi distanco, nevtralnost in nevpletenost.

Kar se tega tiče, se torej na Paglio ne da računati, saj njeno delo, prevedeno v naše okoliščine, tolče po tistih, ob katere se že sicer vsakdo lahko obregne. Pa vendar nam je kljub vsem kritičnim opazkam, ki jih lahko naslovimo na njeno pisanje in teoretiziranje, lahko v prid. Kajti pri nas je v drugačni, veliko bolj konservativni atmosferi intelektualnega in umetniškega življenja lahko toliko bolj razvidno, da so njeni pogledi, sicer zopni levičarstvu in feminizmu, prav tako ali še bolj zopni tudi konservativni kulturni hegemoniji v naših krajih. Ima se za ateistko, ponosno, da je bila vzgojena v italijanskem katoliškem duhu – toda tisto, kar predstavlja kot človekovo naravo, je nezdržljivo tako s podedovanim polizanim humanizmom kot s krščansko onstransko moraliko. In morda se prav v prenosu v naše “domače” okolje toliko bolj izkaže tista njena poteza, ki bi jo lahko imeli tudi za bistveno: res je, da pogosto nastopa s konservativnimi pogledi in napada radikalizem, avantgardizem, šokantnost in levičarstvo. Toda nastopa ravno tako, da tudi sama šokira, radikalizira in deluje avantgardno in levičarsko. Pri tem goji najbolj tradicionalno intelektualno kritičnost, in to z doslednostjo manire, kakršno razkriva tudi njena kritika bombnih napadov na ZR Jugoslavijo, zapisana 14. aprila 1999, ki se osredotoča na zlorabo sentimentalističnih podob albanskih žensk in otrok, trpečih pod srbskim nasiljem: “Medtem ko ameriška bojna letala izvajajo izjemno drago bombardiranje na relaciji med ameriško celino in Jugoslavijo, nas prosijo, da bi konflikt videli v manihejski terminologiji boja med srbskim demonizmom in albansko svetostjo, staro podobo

nasilnežev in žrtev. Podžigajoče namigovanje na posilstva ne more upravičiti, da Nato uničuje Jugoslavijo, kar pomeni siromašenje in nasilje nad prav tistimi ljudmi, ki naj bi jih bojda vodili demokraciji naproti.”⁴

O Camille Pagli si lahko mislimo, kar hočemo, vendar si kljub temu, da je od njenih najbolj razburljivih nastopov do prvih slovenskih prevodov minilo kakih deset let, ne moremo misliti, da ni vznemirljiva. V času, ko celo šokantnost in avantgardizem nista več kaj posebej vznemirjajoča, je to vsekakor kvaliteta. Sicer pa je kritika vsakršnega puritanizma, magari levičarskega, nekaj, kar potrebujemo v večjih količinah, kot jih lahko sami proizvedemo.

Pri nas ne manjka zoprnih ljudi, toda zelo malo je takih, ki so pripravljeni biti zoprni kot intelektualci in intelektualke, ki se vtaknejo prav tja in na tak način, kot si večina želi, da se nihče ne bi. Njen bojevito konservativni talent, da zadene v mehek trebuh pod še tako tesnim zaščitnim steznikom, je lahko pri nas kar dober zgled.

LITERATURA

Paglia C. (1990): *Sexual Personae*, Penguin Books, London 1992 (prva izdaja Yale University).

Paglia C. (1995): intervju s C. Paglio: "The Prostitute, the Comedian - and Me", © Urban Desires.

Flax J. (1990): "Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory", v: *Feminism/Postmodernism* (ur. Linda J. Nicholson), Routledge, New York in London.

Paglia C. (16. 10. 1999): kritika v Salon Magazine www.salon.com/people/col/pagl

Paglia C. (14.19.1999): "Our Kosovo idiocy: Expensive bombing won't change this slaughterhouse of medieval hatreds", www.salon.com/people/col/pagl

⁴ Camilla Paglia, "Our Kosovo idiocy: Expensive bombing won't change this slaughterhouse of medieval hatreds", na istem mestu v omrežju, sicer pa komentar z dne 14. aprila 1999.